

YATIRIM TEŞVİKLERİNİN BÖLGESEL KALKINMAYA ETKİLERİ: SİVAS İLİ ÖRNEĞİ^(*)

Mustafa GÜLMEZ^(**)

İlkay NOYAN YALMAN^(***)

Özet: Türkiye’de, ekonomik gelişmeyi hızlandırmak amacıyla bazı faaliyetler teşvik edilmektedir. Özellikle bölgeler arası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklarının oldukça önemli boyutlara vardığı ülkemizde, sektör bazında öngörülen genel teşviklere ek olarak, bazı yöreler için teşvik tedbirleri daha avantajlı hale getirilmiştir. Sivas, çevresindeki iller içerisinde büyük ölçüde yatırım teşvikleri alan önemli illerden biridir. Bu çalışmanın amacı Sivas’ta faaliyet gösteren KOBİ’lerin halen yürürlükte olan teşviklerden ne derece yararlandıkları, Sivas’taki KOBİ’lerin teşviklere bakış açılarını, teşviklerle beraber KOBİ’lerin faaliyetlerindeki değişikliklerin neler olduğunu belirlemeye yöneliktir. Toplam 38 KOBİ yöneticisi araştırma kapsamında olup, hazırlanan anketler yüz yüze görüşme yoluyla cevaplandırılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde frekans dağılımları, yüzde, ki kare analizi ve t testi uygulanmıştır. Ki kare analizi sonuçlarına göre teşviklerle şirketlerin üretim miktarı, personel sayıları, ürün çeşitliliği, teknoloji ve kârlılıkları arasında ilişki bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Teşvikler, yatırım teşvikleri, KOBİ, bölgesel kalkınma,

Abstract: In Turkey, some activities in order to accelerate economic development is encouraged. Especially socio-economic development disparities between regions of the country are very important to our size, sector basis, as prescribed in addition to the general incentives, incentive measures for some regions are more advantageous to make. Sivas, largely in cities around the area of investment incentives is one of the major cities. The purpose of this study of SMEs operating in Sivas is still in force in promoting what degree they benefit, to encourage SMEs in Sivas perspectives, along with encouragement of changes in SMEs' activities to determine what is intended. Total of 38 SME managers in the context of research and prepared through face to face surveys have been answered. Data for evaluating the frequency distribution, percentage, chi-square analysis and t test was applied. Chi-square analysis according to the results of companies with incentives for production quantity, the number of employees, product diversity, technology and has been found between profitability.

Key Words: Incentives, investment incentives, SMEs, regional development.

I. Giriş

Küreselleşmenin kaçınılmaz sonuçlarının yaşandığı, ülkeler arası ekonomik sınırların giderek daha da yok olduğu ve dolayısıyla ülkelerin

^(*)Çalışmanın uygulama kısmı VI. Anadolu İşletmecilik Kongresinde (31 Mayıs -2 Haziran Kırıkkale) sunulan bildirinin bir bölümüdür.

^(**)Doç. Dr. Cumhuriyet Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü

^(***)Öğr. Gör. Cumhuriyet Üniversitesi İİBFYönetim Bilişim Sistemleri Bölümü

birbirine bağımlı hale geldiği dünyada, dengeli kalkınmanın ve gelişmenin sağlanabilmesi önemli bir konudur. Gelişmiş ya da gelişmekte olan her ülke, kalkınma ve büyümeyi sağlarken özellikle bölgesel kalkınma konusunda çeşitli politikalar uygular. Bu politikaların uygulanmasında en önemli araçlardan biri de teşvik yasalarıdır. Uluslararası gelişmelere ve değişimlere uyum sağlanabilmesi için, değişen koşulları kapsayan ve değişimlere anında uyulanabilen bir teşvik sistemi, özellikle gelişmekte olan ülkeler için oldukça önemlidir.

Türkiye’de planlı dönemin başından günümüze, ekonomik gelişmeyi hızlandırmak amacıyla bazı faaliyetler teşvik edilmektedir. Özellikle bölgeler arası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklarının oldukça önemli boyutlara vardığı ülkemizde, sektör bazında öngörülen genel teşviklere ek olarak, bazı yöreler için teşvik tedbirleri daha avantajlı hale getirilmiştir. Bu amaçla 2004 yılında 36 il kapsayan ve Mart 2005’te 49 ile çıkarılan 5084 ve 5350 sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Hakkındaki Kanun yürürlüğe girmiştir. Söz konusu kanunlarla az gelişmiş yörelerde yeni yatırım alanlarının açılması ve yeni istihdam kaynaklarının sağlanması amacıyla, çeşitli teşvik uygulamaları yapılmaktadır.

5084 Sayılı Kanun kapsamında olan illerden biri olan Sivas’ta özel kesimin payının özellikle 2000’li yıllardan sonra giderek arttığı izlenmektedir. Bu artışta özellikle 2004 yılında uygulamaya geçen 5084 Sayılı Teşvik Yasası’nın önemli olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada, özellikle 5084 sayılı yasa kapsamında, uygulanan teşvik tedbirlerinin ekonominin kalkınma ve büyümesindeki etkileri analiz edilmeye çalışılmıştır. Öncelikle, teorik olarak teşvik kavramı hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra, Türkiye’deki genel teşvik uygulamalarının bir özeti yapılmıştır. Son olarak, 5084 sayılı Yasa kapsamındaki illerden Sivas için bir durum değerlendirmesi yapılmıştır. Bu amaçla sanayi işletmelerine bir anket yapılmış, bu anketle uygulanan teşvik yasasının işletmeler üzerindeki etkileri incelenmeye çalışılmıştır.

II. Teşvik Kavramı ve Bölgesel Kalkınma

OECD tarafından yapılan tanıma göre, teşvik, bir yatırımın maliyetini veya potansiyel karını etkileyerek veya yatırımla ilgili risklerini değiştirerek yatırımın büyüklüğü, bölgesi ve sektörünü etkilemek için hazırlanan hükümet önlemleridir (Duran, 2003: 6). Teşvik genel olarak, belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla, kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi ve/veya gayri maddi destek, yardım ve özendirme olarak tanımlanır (Serdengeçti, 2000: 93). Yapılan tanımlar çeşitli olsa da, teşvik uygulamalarıyla temel olarak, kaynakların ülke ya da bölge ekonomisi açısından daha verimli ve faydalı olduğu kabul edilen alanlara yönlendirilmesi amaçlanmaktadır. Teşvik uygulamalarında dikkat edilmesi gereken başlıca konu, teşvikler ile ulaşılmak istenen hedeflerin neler olduğu,

hedeflere ulaşmak için ne gibi destek ve ödünlerin verileceği ve tüm bunların sağlıklı biçimde denetimidir.

Yatırım teşviklerinin çeşitli fonksiyonları vardır: (Öğüt ve Barbaros, 12: 2003)

- Yerli firmaların işletilmesini ya da yeniden yapılanmasını desteklemek,
- Yeni teknolojiler sunmak,
- Az gelişmiş bölgeler için üretim araçları ve kaynakları harekete geçirmek,
- İstihdamı düzenlemek ve korumak ve
- Yeni yatırımları desteklemek.

Bir teşvik sistemi, seçilmiş endüstrinin kurulması, korunması ve piyasayla uyumu gibi değişik safhalarda etkili olabilir. Esnek bir teşvik sistemi, yerli endüstrinin uluslararası piyasaya uyumlaştırılmasında etkili olabilir.

Yatırım teşviklerini diğer desteklerden ayıran en önemli özellik, seçicilik (selectivity) özelliğidir. Seçicilik, yatırımın yapısına göre (sektörel), yatırımın yerine göre (bölgesel) ve endüstriye göre (endüstri ölçeği) gerçekleşir (Öğüt ve Barbaros, 12: 2003). Teşvik almak, hazineden doğrudan nakit para almak anlamına gelmemektedir. Ekonomik kalkınmanın canlandırılmasında özellikle vergi teşviklerinin önemi birçok uygulamada ortaya konmuştur (Goss and Phillips, 2001:236). KOBİ kredileri ve az gelişmiş bölgelerde yarım kalmış yatırımlara yönelik krediler dışında, teşvik tedbirleri asıl olarak vergisel nitelikte olmaktadır. Çeşitli biçimlerde uygulanan teşvikler; amaçlarına, kapsamlarına, araçlarına veya verilmiş dönemine göre çeşitli biçimlerde sınıflandırılabilir.

Teşviklerin uygulanabilir olması için iki özelliğe dikkat edilmelidir. Birincisi, teşvikler “kolay”, “açık” ve “etkinliği ölçülebilir” olmalıdır. İkincisi, teşviklerin bölgesel veya yerel bazda genel nitelikli olması gereklidir. Sektör veya ürün, sosyal grup, ölçek ve benzeri ayırım ve müdahaleler karmaşık bir sübvansiyon yapısı oluşturarak fiyat sisteminde ve piyasada bozulmalara neden olur. Böyle teşviklerde ancak “rant peşinde koşan unsurlar” (Kruger, 293:1974) faydalanabilir. Teşvikler, yüksek işsizlik ve düşük gelirin olduğu ortamlarda maliyet etkinliği ve ilerlemeyi hızlandırmada etkilidir (Bartik, 1992:103). Dolayısıyla teşviklerin hangi ortamlarda ve hangi üretim faktörleri için kullanıldığı etkinlik bakımından oldukça önemlidir. Teşvikler her üretim faktörü için aynı, fakat diğer yörelere göre avantajlı bir ortam yaratırsa, kaynaklar yörenin faktör donatımına göre daha rasyonel kullanılabilir.

Teşvik politikaları her ülke için farklı özellikler ve sonuçlar taşır. Örneğin, Güneydoğu Asya ülkeleri yatırım mallarının maliyetlerini azaltmak ve dış dünyaya uyumu sağlamak amacıyla, dış ticaret sektöründe ticareti özendirici teşvikler uygulanmıştır. Böylece artan ihracatta ortaya çıkan fazlalığı yeni yatırımlara, üretim ve verimliliğe yönlendirmişlerdir (Öğüt ve Barbaros, 13: 2003). 1980’lerden beri Birleşik Devlet’lerin çoğunda bölgesel amaçlı

ekonomik güçlendirme politikaları (EZ-Enterprise Zone programları olarak adlandırılan) uygulanmaktadır. Bu programlar son dönemlerde ülkelerin yasama meclisleri tarafından revize edilerek uygulanmalarına devam edilmektedir (Bondonio and Greenbaum, 122: 2007). Özellikle ekonomik olarak fakir bölgelere ekonomik kalkınma teşviki ve vergi indirimi uygulamalarının bölgesel ekonomik büyüme üzerindeki etkileriyle ilgili mevcut ampirik uygulamalar hala yetersizdir. Bu konuda Bondonio ve Greenbaum'un yaptığı çalışmada; pozitif bölgesel teşviklerin yeni kurulan ve var olan işletmelerde sermaye harcamalarını, satışları ve istihdamı artırdığı belirtilmiştir. Ayrıca, yeni mesleklerin ve yeni faaliyetlerin ortaya çıkmasında ve sağlanan teşviklerle var olan işletmelere karşı rekabet avantajları elde ettikleri de belirtilmiştir (Bondonio and Greenbaum, 133: 2007).

Japonya ve Kore gibi çok başarılı ekonomiler tarafından kullanıldığı için son yıllarda endüstriyel kalkınma politikaları yoğun biçimde dikkat çekmektedir. Bu ülkelerde devlet uluslararası rekabet gücü geliştirmek için, çelik, gemi inşası, mikro elektronik ve diğer bazı sektörlerde özel firmalarla birlikte çalışmışlardır. Yatırımları desteklemek amacıyla bu sayılan alanlardaki firmalara düşük faizli kredi ve vergi iadesi olanakları sağlanmıştır. Başlangıçta oldukça sıkı ticari kısıtlamaların geçerli olduğu bu ekonomilerde, firmalara ithal izinleri verilmiş, önemli ihraç destekleri sağlanmış, ayrıca devletin ayırdığı araştırma ve geliştirme fonları artmıştır. Kore ve Japonya, sektörel öncelikler politikasını yeni endüstrilerin geliştirilmesi için başarılı biçimde uygulamışlardır (Duran, 1997: 41).

Teşvik sistemi ülkelerin gelişmişlik seviyelerine göre farklı biçimlerde uygulansa da, bölgesel dengesizliği doğrudan etkileyen bir konudur. Ekonomik faaliyetlerin her şeyden önce bir takım teşvik tedbirleriyle (mali ve vergisel avantajlar) belirli yörelere yönelmesini sağlamak ve bölgesel kalkınma için gerekli devlet yatırımlarının gerçekleştirilmesi, bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmaya yönelik araçlardan en önemlileridir (Dinler, 1998: 283).

Çalışmanın amacına uygun olarak bölgesel dengesizliği azaltmaya yönelik araçlardan teşvik tedbirlerinin etkileri ele alınacaktır. Yatırımların maliyetini düşüren ve işletmelerin karlılığını artırmaya yönelik teşvik tedbirleri, uygulandığı geri kalmış bölgeleri, girişimciler için cazip hale getirecek ve ekonomik kalkınmaya destek olacaktır. Ancak teşvik tedbirleri sadece geri kalmış bölgeleri cazip hale getirip gelişmesini sağlamak amacıyla uygulanmaz. Geri kalmış ülkelerde ülkenin gelişmesi için önem arz eden bazı sektörleri ya da bazı faaliyetleri teşvik edici uygulamalarda söz konusudur. Böylece hem geri kalmış bölgelerin kalkınması desteklenecek, hem de bölgeler arası dengesizlik azaltılacaktır.

III. Türkiye'de Teşvik Politikaları ve Bölgesel Kalkınma

Türkiye'de özellikle planlı dönemden sonra kamunun kaynak dağılımına doğrudan veya dolaylı yollarla yön vermeye çalışmasına rağmen,

gelişme sürecine yön veren faktörler, Batı'da yoğunlaşmasını sürdürmüştür. Kamu sektörünün refahın paylaşımına yönelik müdahaleleri bölgelerarası dengesizliği istenen ölçüde azaltamamıştır. Yoğun girişimlere rağmen, gelişmişlik farklarının bu dönemde de sürmesinin başlıca nedenleri arasında; coğrafi yapı, iklim özellikleri, talep düzeyi yüksek iç ve dış pazarlara uzaklık, kırsal yerleşim birimlerinin çokluğu ve dağılımı bulunmaktadır (DPT, 12 :2003). Cumhuriyetin kurulduğu yıllardan beri dengeli bölgesel kalkınmaya yönelik bir politika izlenmekle beraber, bölgesel gelişmişlik farklılıkları ülkenin en önemli sorunlarından biri olmuştur. Bu sorunları gidermede de yatırım teşvikleri en önemli araçlardan biri olmuştur.

Türkiye'de bölgesel kalkınma konusunda uygulanan teşvik politikaları planlı döneme geçişle başlamakla beraber, son yıllarda daha etkin olarak uygulanmaktadır. Uygulanan teşvik sistemleri sırasıyla, ülke sanayisinin tesis edilmesi, korunması ve rekabete hazır hale getirilmesi aşamalarında destekleyici ve koruyucu işlevler üstlenmektedir (Çiloğlu, 1997: 2). Türkiye'de ilk teşvik tedbiri, I. planlı dönemde 19.02.1963 tarih ve 202 sayılı kanun ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'na eklenen bir bölüm ile yatırım indirimi uygulaması şeklinde öngörülmüştür. 1967 yılından 1985 yılına kadar her yıl kalkınma planına uygun olarak çıkarılan "yıllık programlar" da genel teşvik tedbirleri tablosu ilan edilerek, hangi faaliyetlerin ve hangi yörelerin bu teşviklerden ne ölçüde yararlanabilecekleri belirtilmiştir. Bu uygulamanın en belirgin özelliği, söz konusu teşvik tedbirleri tablolarında girişimcilerin özendirilmesi ile ilgili olarak üç öncelik esasının benimsenmiş olmasıdır. Bu öncelik esasları, yatırım malları üreten sanayi kollarının gelişmesini öngören, *üretim önceliği esası*, geri kalmış bölgelerin hızlı gelişmesini öngören *yöre önceliği esası* ve kooperatif şirketler v.b girişimcilerin çoğalmasını öngören, *müteşebbis önceliği esasıdır* (Dinler, 1998: 334). 1985 yılından itibaren ise, teşvik alanı genişletilerek teşvik edilmeyecek faaliyetlerin neler olduğu belirtilmiş, Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki, her türlü faaliyetlerin teşvik edilmesi prensip olarak benimsenmiştir. 1994'e kadar çeşitli biçimlerde uygulanan fon kaynaklı kredi gibi nakit teşvikler gerek uluslararası yükümlülükler, gerekse Hazinesinin nakit olanakları nedeniyle uygulamadan kaldırılmıştır. Yatırımların teşviki genel olarak Hazine Müsteşarlığı'ndan alınacak teşvik belgesine bağlanmış, ancak bu belge olmadan da bazı teşviklerden faydalanma imkânı sağlanmıştır. 1995 yılından itibaren ise, teşviklerden faydalanacak yöreler üç gruba ayrılmıştır. Bu yöreler; Gelişmiş Yöreler, Kalkınmada Birinci Derecede Öncelikli Yöreler ve Sanayi Kuşakları kapsamındaki normal yörelerdir.

Tablo 1'de 1998 yılından günümüze kadar yatırım teşvik belgelerinin sektörlere göre dağılımı izlenmektedir. Tabloda dikkat çeken imalat ve hizmetler sektöründeki rakamlardır. İmalat sektöründe gittikçe bir artış, hizmetler sektöründe ise genel olarak bir azalış izlenmektedir. Bu durumda yatırım teşvik belgelerinin hizmetlerden imalata, dolayısıyla sanayiye kaydığı söylenebilir.

Tablo 1: Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Tarım	2,1	2,0	1,5	0,9	1,2	1,2	1,7	2,2	3,2	2,6
Madencilik	2,2	1,2	0,9	0,9	4,3	1,3	2,8	2,9	4,3	5,5
İmalat	48,9	43,4	39,7	53,4	58,5	50,4	62,1	53,9	52,1	60,1
Enerji	5,0	4,4	24,1	17,4	3,4	1,9	4,8	8,0	1,6	4,1
Hizmetler	41,8	49,0	33,7	27,3	32,6	45,1	28,6	33,0	38,8	27,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: www. hazine.gov.tr verilerinden derlenmiştir.

Türkiye’de yıllar itibariyle teşvik sistemleri incelendiğinde bölgesel önceliklere dayalı uygulamaların ağırlık kazandığı izlenmektedir. 1913 yılından beri uygulanan teşviklerin uzun yıllar bölgesel önceliklere dayalı sistemler içermiş olmasına rağmen, bugünkü istatistiklere bakıldığında bölgelerarası farklılıkları gidermede başarılı olmadığı görülmektedir (Çiloğlu, 2000: 31). Uygulanan teşvik tedbirleri, bazı dönemler, hedeflenen amaçlara gereği gibi ulaşamadığı iddiasıyla birçok ortamda eleştiri konusu olmuştur. Türkiye’nin uluslararası ekonomik düzen içinde yerini almasını sağlayacak sanayileşmede, sektörel öncelikler politikası yerine her şeyin teşvik edildiği, sonuçta hiçbir sektörün ve malın teşvik edilmediği bir kargaşanın yaşandığı iddia edilmiştir (Mortan ve Çakmaklı, 1987: 269). Uzun yıllar bölgeler arası dengeli bir kalkınma politikası uygulanamaması, göç, işsizlik, yoksulluk ve terör gibi ağır sorunlara sebep olmuştur. Bu sorunlar karşısında, ciddi bir bölgesel kalkınma ve buna bağlı olarak sektörel yapılanma stratejisine ve politikasına giderek daha fazla ihtiyaç duyulmuştur.

Türkiye’de özellikle son 10 yılda yatırım teşviklerinin kapsamında önemli gelişmeler olmuştur. Şubat 2004’te yürürlüğe giren 5084 sayılı yasadan önce, 4325 sayılı “Olağanüstü Hal Bölgesinde ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerde İstihdam Yaratılması ve Yatırımların Teşvik Edilmesi Kanunu” yürürlükte idi. 5084 sayılı yasa cumhuriyet dönemindeki ikinci teşvik yasasıdır. 36 ili kapsayacak şekilde yürürlüğe giren 5084 sayılı Yasa, Mart 2005’te 5350 sayılı kanunla 13 yeni il daha (Kilis, Tunceli, Kastamonu, Niğde, Kahramanmaraş, Elazığ, Çorum, Artvin, Kütahya, Trabzon, Rize, Nevşehir, Karaman) eklenerek 49 ili kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Söz konusu Yasa, yeni yatırımların yapılmasına ve istihdam yaratılmasına olanak sağlayan bir araç olmuştur. 1 Mart 2004 tarihinde, 5084 sayılı “Yatırımların ve İstihdamın Teşviki” kanunu olarak başlayan, önce 36 ilde, ardından 1 Nisan 2005 tarihinde 13 ilin daha kanun kapsamına alınmasıyla 50 ile ulaşan ve kapsamı genişletilen yasa 31 Aralık 2009 tarihinde sona ermiştir¹. 2004 yılı verilerine göre yıllık kişi başı Gayri Safi Milli Hâsılası (GSMH) 1500 doların altında kalmış olan Türkiye genelindeki 50 ilde Kasım 2009 yılı itibarıyla, toplam 623 bin 335 sigortalı sayısına ulaşıldığı belirtilmiştir. Buna karşılık, 41 bin 134 işletme yasadan yararlanırken, hazineden karşılanan pirim tutarı ise 585 milyon 369 bin 652 TL olmuştur.

28.03.2007 tarihli 5615 sayılı kanun ile de Çanakkale'nin Bozcaada ve Gökçeada ilçeleri de teşvik kapsamına alınmıştır. 5084 sayılı, yatırımların ve istihdamın teşviki hakkındaki kanunun amacı; "bazı illerde vergi ve sigorta primi teşvikleri uygulamak, enerji desteği sağlamak ve yatırımlara bedelsiz arsa ve arazi temin etmek suretiyle yatırımları ve istihdam imkânlarını artırmaktır."

Bu Kanun;

a) Vergi ve sigorta primi teşvikleri ile enerji desteği açısından Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı'nca 2001 yılı için belirlenen fert başına gayrisafi yurt içi hâsıla tutarı 1500 ABD Doları veya daha az olan illeri,

b) Bedelsiz arsa ve arazi temini açısından (a) bendindeki iller* ile kalkınmada öncelikli yöreler kapsamındaki diğer illeri kapsar. (06 Şubat 2004 Tarihli Resmi Gazete Sayı: 25365).

IV. Sivas İli'nde Teşviklerin Durumu

Sivas çeşitli dönemlerde KOBİ ve yatırım teşviklerinden değişik miktarlarda yararlanmış. Özellikle işsizliğin ve göçün yoğun yaşandığı Sivas'ta teşvik tedbirleri bu sorunlara çözüm olmada önemli etkenlerden biridir.

Sivas, çevresindeki İller içerisinde büyük ölçüde yatırım teşvikleri alan önemli illerden biridir. Özellikle 1996 yılından sonra Sivas için ciddi bir gelişmenin yaşandığı söylenebilir. Komşu illerle karşılaştırıldığı zaman 1997 yılına kadar Malatya'nın gerisinde kalmış, 1995 yıllarında Tokat ve Yozgat illerinden daha az yatırım teşviki alan Sivas, 1996 ve 1997 yıllarında bu illeri geride bırakmıştır (DPT, 1999: 137). Başka bir ifadeyle, Sivas'ın yatırım teşviklerinden aldığı payın komşu bazı illerle karşılaştırıldığında giderek yükseldiği görülmektedir.

2000'li yıllara kadar Sivas İline yönelik teşvik uygulamalarında, vergisel desteklerden oluşan Genel Teşvik sisteminin pek uygulanmadığı izlenmektedir. KOBİ destek sistemi ve acil destek uygulamalarının etkili olduğu dönemlerde, bu desteklerin yörede bir ekonomik canlanma ve hareketlilik yaratmadığı görülmektedir. Özellikle Şubat 2004 tarihinde Sivas'ında içinde bulunduğu 5084 sayılı teşvik yasasıyla birlikte, Sivas'ta önemli gelişmeler yaşanmıştır. Söz konusu yasa kapsamında en fazla başvuru yapan illerden Şanlıurfa, Düzce, Malatya ve Aksaray'ın arasında Sivas da bulunmaktadır. Bu yasayla birlikte Sivas'ta ilk defa yabancı sermaye yatırımı gerçekleşmiştir. Sivas'ta birinci OSB'nin dolmaya başlamasıyla birlikte 850 hektar alana sahip ikinci OSB ile 110 hektarlık Gemerek OSB yatırım programına alınmıştır.

V. Literatür Taraması

Yatırım teşvik uygulamaları özellikle gelişmekte olan ve bölgesel dengesizlik sorununu yoğun yaşayan ülkelerde daha yaygındır. Teşviklerin mevcut bölge ekonomisine ve kalkınmasına olan faydaları birçok çalışmada ele alınmıştır.

Dicken ve Ticknell (1992), yaptığı çalışmada Kuzey İngiltere’de yapılan yurt içi bölgesel teşviklerin sadece yöresel değil aynı zamanında bölgesel ve ulusal rekabete katkı sağladığını ifade etmişlerdir. Hatta İngiltere’nin çıkarmış olduğu teşviklerin özellikle İskoçya ve Galler yöresinde büyük bir avantaj sağladığı da ifade edilmektedir (Welsh Affairs Committee, 1989).

İngiltere’deki 1986-1996 yılları arasında uygulanan bölgesel teşvikler İskoçya ve Galler bölgesinde hem istihdamın hem de yatırımların artmasına neden olmuştur (Mawson 2000: 292). Almanya’da da 1969’dan beri Federal hükümet ve eyalet yöneticilerinin ortak görevlerinin bölgesel teşvikler olduğu ifade edilmektedir. Batı Almanya’da yapılan ekonometrik bir çalışmada bölgesel teşviklerin sadece istihdama değil aynı zamanda yatırımların ve verimliliğin artmasına neden olduğunu belirtilmekte; kişi başına düşen milli gelirinde arttığı ifade edilmektedir (Schalk, Untiedt, 2000: 191).

İsrail hükümeti 2001 yılının sonlarına doğru yabancı yatırımları teşvik etmek ve sermayeyi kendi ülkesine çekmek amacıyla şirketlere daha fazla teşvik önerisinde bulunmuştur (World Trade, 2001:16). 1999 yılında Çek Cumhuriyeti’nde vergi indirimine yönelik yapılan yatırım teşvikleri sayesinde ekonomide küçülme hız kesmiştir (Široký, 2002: 6). Ayrıca, Çek Cumhuriyet Sanayi ve Ticaret bakanlığı verilerine göre 2005 yılında yapılan başka bir yatırım teşvikleri sayesinde cam sanayii hızla atağa geçmiş ve ihracatta gözle görülür artışlar kaydedilmiştir (Turnovský, 2005:11).

Ayele, Etiyopya’da KOBİ’lere yönelik yapılan ve vergi indirimini içeren yatırım teşviklerinin KOBİ’lere çok büyük katkılar sağladığını belirtmekte, henüz başlangıç aşamasındaki küçük işletmelere başta teknik eğitim olmak üzere alt yapı ve bürokrasinin azalması gibi birçok konularda kolaylıklar sağlandığı, bu sayede de bu tür işletmelerin ihracat yapabilme imkânlarının doğduğunu belirtmektedir (2006: 12).

Deloitte&Touche araştırma ve danışma şirketi ülke raporlarından Polonya’ya ilişkin yaptığı çalışmada, Polonya hükümetinin 2015-2017 yıllarına kadar KOBİ’lere yönelik kurumlar vergisi indirimi, istihdama %50 devlet sübvansiyonu gibi yatırım teşviklerinin olduğunu ortaya koymuştur. Fakat bu teşvikler daha çok gelişmekte olan, işsizlik oranlarının fazla olduğu, kişi başına gelirlerin düşük olduğu yerleri kapsamaktadır (2009:119-122). Verdugo ise (2006: 282), Meksika’da yatırım teşvikleri olarak hızlandırılmış amortisman reformları üzerine bir ampirik çalışma yapmıştır.

Gelişmekte olan ülkeler, hem yurt içi hem de yurt dışı girişimleri teşvik ederek, ekonomilerine canlılık kazandırmak amacıyla, yatırım teşviklerine başvurmaktadırlar (UNCTAD 1996). Dünya Ticaret Örgütü gibi kurumlar da gelişmekte olan ülkelerin KOBİ’leri teşvik etmelerini özendirilmektedirler (Çiloğlu, 2000:47). Gelişmekte bir ülke olan Türkiye’de de teşviklere yönelik çalışmalar yapılmakta, ama oldukça sınırlı sayıda kalmaktadır. Dilik ve Duran’a göre (1998:75) Türkiye’de özellikle 1996 yılından sonra başlayan teşvik

uygulamaları yeterli düzeyde olmamıştır. Daha çok gelişme eğiliminde ya da gelişmemiş bölgelerde KOBİ'lere öncelik verilmesi gerekirken, uygulamanın gelişmiş bölgelerde yoğunlaşması tepki çekmiştir.

VI. Araştırmanın Konusu

Bu araştırma;

- 5084 ve 5350 sayılı teşviklerin Sivas'ta faaliyet gösteren işletmelere ve Sivas iline olan katkılarını belirlemek,
- Teşvik yasasından yararlanan işletmelerin yasanın hangi unsurlarından yararlandıklarını belirlemek,
- Teşviklerin, işletmelerin hangi faaliyetlerinde ne derece etkili olduklarını belirlemek,
- Teşvikten yararlanan ve yararlanmayan işletmelerin ilgili teşvik yasasına bakış açıları itibarıyla farklılık olup olmadığını tespit etmek,
- Devlet Teşviklerine rağmen KOBİ'lerin sıkıntı çektikleri konuların neler olduğunu belirlemeye yöneliktir.

VII. Araştırmanın Amacı, Önemi ve Sınırları

Bu çalışmada Sivas'ta faaliyet gösteren KOBİ'lerin halen yürürlükte olan teşviklerden ne derece yararlandıkları, yararlanmayanların ise neden yararlanmadıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın amacı, Sivas'taki KOBİ'lerin teşviklere bakış açılarını, teşviklerle beraber KOBİ'lerin faaliyetlerindeki değişikliklerin neler olduğunu belirlemeye yöneliktir. Ayrıca, geleceğe ilişkin teşviklerin devam etmesi durumunda işletmelerin hangi alanlara yatırım yapacakları ve teşviklerin sektörlere etkilerini de ortaya çıkarmaktadır.

Bu araştırma mikro bazda teşvik yasalarının işletmelere katkılarını, makro bazda ise Sivas ekonomisine, dolayısıyla bölge ve ülke ekonomisine katkılarını incelemeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bu araştırma çıkartılan teşvik yasalarının işletme, bölge ve ülke ekonomisine olan katkılarını ortaya koymanın yanı sıra, araştırmaya ilişkin bulguları ve sonuçları ilgili birimlere ileterek, yürürlükteki teşvik yasalarındaki eksiklikleri ya da ilave edilmesi gereken konuları belirlemek ve sonraki uygulamaların daha sağlıklı olmasına yardımcı olmak açısından oldukça önemlidir.

Bu araştırmaya sadece Sivas I. Organize Sanayi Bölgesi'nde aktif durumdaki işletmeler dâhil edilmiş olup, ilçelerdeki KOBİ'ler incelemeye alınmamıştır.

VIII. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma ile ilgili olarak kurulan 9 hipotezde; teşviklerin olumlu olup olmamasıyla işletmenin faaliyetleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını tespit etmek amacıyla Ki-Kare testi uygulanmıştır.

H₁: Teşvikten yararlanan işletmelerle yararlanmayan işletmeler açısından teşviklere ilişkin faktörler itibariyle farklılıklar vardır. (t testi uygulanmıştır.- Tablo 9)

H₂: Teşviklerin olumlu olup olmamasıyla İşletmenin Satışları arasında ilişki vardır.

H₃: Teşviklerin olumlu olup olmamasıyla İşletmenin Ürün çeşitliliği arasında ilişki vardır.

H₄: Teşviklerin olumlu olup olmamasıyla İşletmenin Üretim miktarı arasında ilişki vardır.

H₅: Teşviklerin olumlu olup olmamasıyla İşletmenin Toplam borç miktarı arasında ilişki vardır.

H₆: Teşviklerin olumlu olup olmamasıyla İşletmenin Kârlılığı arasında ilişki vardır.

H₇: Teşviklerin olumlu olup olmamasıyla İşletmenin Teknoloji kullanımı arasında ilişki vardır.

H₈: Teşviklerin olumlu olup olmamasıyla İşletmenin Nitelikli İşgücü sayısının arasında ilişki vardır.

H₉: Teşviklerin olumlu olup olmamasıyla İşletmenin Personel sayıları arasında ilişki vardır.

IX. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma için gerekli veriler yüz yüze (kişisel görüşme) anket yöntemiyle toplanmıştır. Yüz yüze anket yöntemi, cevaplama oranının yüksek olması ve çok soru sorulmasına imkân vermesi yönünden tercih edilmiştir. 2007 yılı mart ayında yapılan bu araştırmada farklı sektörlerde faaliyet gösteren KOBİ mahiyetindeki işletme yöneticileriyle görüşmeler yapılmıştır. Yüz yüze görüşmelerin yapıldığı bu anket çalışmasında cevaplayıcılara; teşviklerin öncelikle işletmelerine ve Sivas ekonomisine etkileri konusunda, daha sonra bu etkilerin hangi konularda olduğuna dair bir takım sorular yöneltilmiştir.

Anket formu iki kısımdan oluşmaktadır. I.grup sorular cevaplayıcıların demografik özelliklerine ilişkindir. II. grup sorular ise yürürlükteki teşviklere ilişkin olup; çoktan seçmeli, iki cevaplı ve 5'li Likert ölçekli sorulardan oluşmaktadır.

Sivas Ticaret ve Sanayi Odası'ndan alınan verilere göre, 2007 yılı itibariyle faal olan işletme sayısı 70'tir. Zamanın kısıtlı olması ve bazı işletme yöneticilerinin iş yoğunluğu nedeniyle görüşme yapılamaması sonucunda 38 KOBİ yöneticisiyle görüşme yapılmıştır. Sonuç olarak araştırma konusu işletmelerin evrene oranı yaklaşık %54'tür.

Örneklemede, işletmelerin listesi olduğu için tesadüfî örnekleme yöntemlerinden Basit Tesadüfî örnekleme yöntemi uygulanmıştır.

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde parametrik ve parametrik olmayan testlerden yararlanılmıştır. Analizlerin yapılmasında SPSS paket

istatistik programı kullanılmıştır. SPSS yardımıyla frekans dağılımı, aritmetik ortalama, yüzdeler, t testi ve Ki-Kare analizleri yapılmıştır.

X. Araştırmanın Bulguları ve Değerlendirmeler

Bu başlık altında araştırmaya katılan işletmelere ilişkin bulgular ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Tablo 2, işletmelere ait bilgileri göstermektedir.

Tablo 2: Araştırma Kapsamındaki Şirket Bilgilerine İlişkin Dağılım

Sektör Dağılımı	f	%	Şirketlerin Faaliyet Süresi	f	%
Metal, Demir-Çelik	10	27	1-4 yıl	10	27
Mobilya	6	16	5-8 yıl	7	19
Tekstil	6	16	9-12 yıl	10	27
Kimya	5	14	13-16 yıl	4	11
Maden	4	11	17+ yıl	6	16
İnşaat	4	11	<i>Toplam</i>	38	100
Ambalaj	2	5			
<i>Toplam</i>	38	100	Profesyonel Yönetici Var mı?	f	%
Şirketteki Personel Sayısı	f	%	Evet	24	64
1-9 kişi	4	11	Hayır	14	36
10-49	23	61	<i>Toplam</i>	38	100
50-99	4	11	Hangi Bölümde Profesyonel Yönetici Var?	f	%
100-149	4	11	Yönetim (Mdr, Mdr Yrd.)	6	21
150 +	3	8	Üretim	11	46
<i>Toplam</i>	38	100	Pazarlama	6	25
			Muh/Finansman	2	8
Şirketin Hukuki Yapısı	f	%	<i>Toplam</i>	25	100
Ltd	23	61	Şirketteki Ortak Sayısı	f	%
A.Ş.	12	31	1-2 ortak	12	32
Şahıs	3	8	3-4 ortak	11	29
<i>Toplam</i>	38	100	5-6 ortak	11	29
			7 + ortak	4	10
			<i>Toplam</i>	38	100

Araştırmaya katılan işletmeler sektörel açıdan incelendiğinde; şirketlerin %27'sinin Metal/Demir çelik sektöründe faaliyette bulunduğu, %61'inin 10-49 işçi çalıştırmakta olduğu, %73'ünün ise 1-12 yıldır faaliyette buldukları görülmektedir. Şirketlerin %32'si 1-2 ortaklı iken, %58'i de 3-6 ortaklıdır. Hukuki yapıları itibarıyla incelendiğinde Ltd. şirketlerin %61'le en fazla orana sahip oldukları görülmektedir. Profesyonel yöneticiye sahip

şirketlerin oranı da %64'tür. Profesyonel yöneticilerin en çok olduğu bölüm %46 oranla üretim bölümüdür. Bu bölümü pazarlama bölümü izlemektedir (%25). İşletmelerin herhangi bir bölümünde profesyonel yönetici olmama nedenleri ise; aile şirketi olması, yönetici ücretlerinin fazla olması ve gereksinim duyulmaması şeklinde sıralamak mümkündür.

Tablo 3: *KOBİ'lerin Teşvikten Faydalanıp Faydalanmadığının Dağılımı*

Teşviklerden faydalandınız mı?	f	%
Evet	32	85
Hayır	6	15
Toplam	38	100

Tablo 3'de izlenebileceği üzere firmaların %85'i teşvikten faydalanırken, %15'i de teşviklerden faydalanmamışlardır. Teşvikten faydalanan 32 firmaya ilgili kanun maddesinde belirtilen teşviklerin hangi unsurlarından faydalandıkları sorulmuş ve cevaplar Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4: *Teşvikten Yararlanılan Unsurların Dağılımı*

Teşvikten Faydalanılan Unsurlar	%*
Vergi-Sigorta	68
Enerji	50
İstihdam	21
Bedelsiz Arsa	40

*Bu soruya birden fazla cevap verildiği için toplam oran %100'ü geçmektedir.

Teşvik Yasasından faydalanılan unsurların başında vergi ve sigortalar gelmektedir. Gerçekten de özellikle KOBİ'leri büyük sıkıntıya sokan ve devletin de hassasiyetle üzerinde durduğu konuların başında vergi ve sigortalar gelmektedir. Ayrıca bu kalemler firmaya maddi anlamda büyük yük getirmektedirler. Zaten kanun koyucular da bunu bildikleri için teşvik kapsamı içine vergi ve sigortaları da ilave etmişlerdir. Dolayısıyla vergi, sigorta ve enerji indirimi gibi teşvikler, KOBİ'ler için büyük maddi avantajlar sağlamaktadır.

Teşviklerin işletmelere olan etkilerini gösteren dağılım aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

Tablo 5: *Teşviklerin İşletmelere Olan Etkilerinin Dağılımı*

Teşviklerin İşletmelere olan etkileri	f	%
Çok olumlu	7	18
Olumlu	21	56
Değişen bir şey olmadı	10	26
Olumsuz	-	-
Çok Olumsuz	-	-
Toplam	38	100

Tablo 5'te görüldüğü gibi 5084 numaralı yasayla uygulamaya konulan teşviklerin işletmelere olan etkisi oldukça olumlu olmuştur. Araştırmaya katılanların %74'ü çok olumlu ya da olumlu olarak değerlendirmiştir. Teşviklerin olumsuz bir etkisinin olmadığını ortaya çıktığı bu araştırmada, değişen bir şey olmadı diyenlerin oranı da %26 çıkmıştır. Başka bir ifadeyle, teşviklerin, araştırmaya katılan her 4 firmadan üçüne olumlu yansıdığı söylenebilir.

Teşvikten yararlanan 32 firmaya teşvik sonrası işletmelerinin hangi faaliyetlerinde nasıl bir değişiklik olduğu sorusu sorulmuş ve aşağıdaki tabloda yer alan yanıtlar alınmıştır.

Tablo 6: Teşvik Sonrası İşletmelerin Hangi Faaliyetlerinde Nasıl Değişiklik Olduğuna İlişkin Dağılım

Teşvikten faydalandıktan sonra işletmeniz;	Arttı F (%)	Değişiklik olmadı F (%)	Azaldı F (%)	Toplam F (%)
Satışlar	15 (53)	12 (43)	1 (4)	28 (100)
Ürün çeşitliliği	13 (48)	13 (48)	1 (4)	27 (100)
Üretim miktarı	19 (68)	9 (32)	- (-)	28 (100)
Toplam borç miktarı	12 (46)	11 (42)	3 (11)	26 (100)
Kârlılık	13 (50)	9 (35)	4 (15)	26 (100)
Teknoloji kullanımı	17 (57)	13 (43)	- (-)	30 (100)
Nitelikli işgücü sayısı	15 (56)	9 (33)	3 (8)	27 (100)
Personel sayısı	22 (82)	5 (18)	- (-)	27 (100)

Tablo 6'ya göre, teşvik sonrası işletmelerin yarısından fazlası üretim miktarları, satışları ve buna bağlı olarak da kârlarının arttığını ifade etmişlerdir. Teşvik kapsamındaki işletmelerin istihdamlarında da artış olduğu tabloda görülmektedir. Buna karşılık ürün çeşitliliğinde ve toplam borç miktarlarında fazla değişiklik olmadığı da tabloda görülmektedir.

Tablo 7: Teşviklerin Devam Etmesi Durumunda Firmaların Devam Edecek Yatırım Alanlarının Önem Sırasına Göre Dağılımı

Teşviklerin devam etmesi durumunda Firmaların devam edecek yatırım alanları	Önem Sırası								Topl.*	Ağ. %	Sıra No
	1	2	3	4	5	6	7	8			
Dış pazarlara açılma (ihracat)	13	5	3	5	1	1	1	3	194	26,4	1
İç pazarda büyüme	1	7	6	5	1	0	2	1	127	17,3	2
Markalaşma	4	0	3	4	1	3	1	1	86	11,7	3
Yeni ürün geliştirme	1	1	1	4	4	6	3	0	81	11,0	5
Nitelikli yönetici	0	2	3	2	5	5	1	5	84	11,4	4
Kalifiye / Nitelikli personel	1	3	1	2	1	4	1	1	64	8,7	7
Otomasyon	1	1	1	2	4	2	7	1	68	9,2	6
İşletmenin yeniden yapılanması	1	1	0	0	1	0	3	7	32	4,3	8
									736	100,0	

*[(1. Önem sırası x 8+2. Önem sırası x 7+.....+ 8. Önem sırası x 1) şeklinde hesaplanmıştır.]

Yürürlükteki teşviklerin yanı sıra gelecekte muhtemel teşviklerin olması durumunda firmaların yatırım yapacakları yatırım alanlarının önem sırasına göre dağılım istenmiş ve Tablo 7’de yer alan yanıtlar alınmıştır.

Tablo 7’ye göre, teşviklerin devam etmesi durumunda işletmelerin öncelikli yatırım alanı ihracat kapsamında dış pazarlar olacaktır. Bunu sırasıyla, iç pazarda büyüme, markalaşma izleyecektir. Teşvikler devam etse de işletmelerin nispeten daha az önem verecekleri konu ise işletmelerinin yeniden yapılanması olacaktır diyebiliriz.

Genel çerçevede teşviklerin Sivas iline olan katkılarını gösteren dağılım da aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

Tablo 8: *Teşviklerin Sivas İline Olan Katkılarının Dağılımı*

Teşviklerin Sivas iline olan katkıları	f	%
Çok olumlu	11	29
Olumlu	23	61
Değişen bir şey olmadı	4	10
Olumsuz	-	-
Çok Olumsuz	-	-
Toplam	38	100

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere araştırmaya katılan firmaların %90’ı teşviklerin Sivas ili için olumlu olduğunu ifade ederken, %10’u da olumsuz değil ama değişen bir şey olmadığını ifade etmiştir. Bu konuya ilişkin genel görüşün olumlu olması teşviklerin önemini ve devamının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Teşviklerin Sivas’a olan katkıları konusunda, teşviklerden faydalanan ve faydalanmayan işletmelerin düşünceleri aşağıdaki tabloda izlenmektedir.

Tablo 9: *Teşvikten Yararlanan Ve Yararlanmayan İşletmelerin, Teşviklerin Sivas İline Katkılarıyla İlgili Düşüncelerinin Çapraz Dağılımı*

Teşviklerin Sivas iline olan katkıları	Teşviklerden Faydalandınız mı?				Topl.
	Evet		Hayır		
	f	%	f	%	
Çok olumlu	11	100	-	-	11 (100)
Olumlu	17	74	6	26	23 (100)
Değişen bir şey olmadı	4	100	-	-	4 (100)
Toplam	32	84	6	16	38 (100)

Tablo 9’a göre, teşvikten faydalanan 28 firma ve teşvikten faydalanmayan 6 firma, teşviklerin Sivas iline olumlu katkı sağladığını ifade ederken, teşvikten faydalanan 4 firma ise Sivas’a pek katkısını olmadığını ve dolayısıyla değişen bir şeyin olmadığını ifade etmiştir.

Teşviklerle ilgili ifadeler ile cevaplayıcıların bu ifadelere yönelik düşünceleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 10: Cevaplayıcıların Teşviklerle İlgili İfadelere Yönelik Düşüncelerinin Dağılımı

Teşviklerle ilgili ifadeler	1	2	3	4	5
	f(%)	f (%)	f(%)	f(%)	f(%)
Teşvik tedbirleri ile ilgili yeterli bilgiye sahibim	1 (3)	1 (3)	12 (32)	11 (30)	12 (32)
Teşvik tedbirleri işletmenin kuruluş yeri seçiminde oldukça etkilidir.	2 (5)	- (-)	10 (27)	6 (16)	19 (52)
Teşvik tedbirleri bölgelerarası kalkınmışlık farklarını gidermeye yardımcı olmuştur.	3 (8)	2 (5)	7 (20)	15 (41)	10 (27)
Teşvik tedbirlerinin girişimcilik ruhunu harekete geçirmiştir.	1 (3)	3 (8)	6 (17)	16 (44)	10 (28)
Teşviklerin Sivas'ın sosyo-ekonomik yapısındaki olumlu etkileri olmuştur.	- (-)	3 (8)	9 (25)	13 (36)	11 (31)
Teşvikler geçmişte Sivas'tan göç eden yatırımcıların yeniden dönmesinde ve Sivas'ta yeni yatırımlar yapmasında etkili oldu.	2 (6)	4 (12)	4 (12)	15 (40)	12 (30)
Teşvik tedbirlerinin istihdama dönük sorunların azalmasında etkili olmuştur.	- (-)	7 (18)	7 (18)	13 (27)	10 (37)
Teşvik tedbirlerinin beklenen düzeyde yatırıma neden olmuştur.	2 (6)	8 (22)	11 (31)	11 (31)	4 (11)
Teşvik tedbirlerinden yararlanmak üzere yabancı yatırımların ülkemize ve şehrimize gelmesinin olumlu katkıları olacaktır.	1 (3)	2 (5)	10 (27)	10 (27)	14 (38)
Teşvik Tedbirleri yasasının içeriğindeki yatırım ve istihdam destekleri, yeni yatırımlar ya da yeni girişimler açısından çok yeterlidir.	- (-)	8 (22)	14 (39)	9 (25)	5 (14)

(1= Kesinlikle Katılmıyorum.... 5= Kesinlikle Katılıyorum)

Teşvik tedbirleriyle ilgili olarak yukarıdaki cümlelere dikkatle bakıldığında en fazla olumlu orana sahip düşünce, teşvik tedbirlerinin girişimcilik ruhunu geliştirdiğiyle ilgili çıkmıştır. En düşük olumlu orana sahip düşünce ise mevcut teşviklerin yeni yatırımlar ve istihdam için yeterli olduğuna ilişkindir. Başka bir ifadeyle yürürlükteki teşvikler faydalı ve olumlu, ama yeterli değildir. Özellikle de istihdam ve yeni yatırım konularında teşviklerin yetersiz kaldığı cevaplayıcılar tarafından ifade edilmektedir.

Devlet teşviklerine rağmen sıkıntı çekilen konu başlıkları şu şekilde gerçekleşmiştir.

- 1- Kalifiye eleman bulamama
- 2- Teşvikler konusunda yeterli bilgilendirilmememe
- 3- Teşvik mevzuatının yavaş işlemesi (Bürokrasi)

- 4- Teşvik kapsamının genişletilmemesi (Ör. İstihdam konusunda kapsamın geniş tutulması)
- 5- Teşvik kapsamındaki enerji desteği ile ilgili ödemelerin geç yapılması

Tablo 11: *Gruplar İtibariyle Teşvik Tedbirleri Özellikleri (Grup Ortalamalarının Karşılaştırılması ile İlgili Analiz Sonuçları)*

Gruplar ve Teşvik Tedbirleri Özellikleri	Grup	N	Ort. ^a	St. Sap ^a	t testi	p
1. Teşvik tedbirleri ile ilgili yeterli bilgiye sahibim	1	32	4,00	0,894	Desteklendi t= -1,877	0,062
	2	6	3,17	1,329		
2. Teşvik tedbirleri işletmenin kuruluş yeri seçiminde oldukça etkilidir.	1	31	4,19	1,046	Desteklenmedi t= 1,382	0,176
	2	6	3,50	1,517		
3. Teşvik tedbirleri bölgelerarası kalkınmışlık farklarını gidermeye yardımcı olmuştur.	1	31	3,87	1,056	Desteklendi t= 1,319	0,236
	2	6	3,00	1,549		
4. Teşvik tedbirlerinin girişimcilik ruhunu harekete geçirmiştir.	1	31	4,00	0,910	Desteklendi t= 1,896	0,066
	2	6	3,17	1,329		
5. Teşviklerin Sivas'ın sosyo-ekonomik yapısındaki olumlu etkileri olmuştur.	1	30	3,90	0,960	Desteklendi t= 0,155	0,878
	2	6	3,83	0,983		
6. Teşvikler geçmişte Sivas'tan göç eden yatırımcıların yeniden dönmesinde ve Sivas'ta yeni yatırımlar yapmasında etkili oldu.	1	30	3,84	1,128	Desteklendi t= 0,010	0,992
	2	6	3,83	1,472		
7. Teşvik tedbirlerinin istihdama dönük sorunların azalmasında etkili olmuştur.	1	31	3,77	1,055	Desteklendi t= 0,916	0,366
	2	6	3,33	1,211		
8. Teşvik tedbirlerinin beklenen düzeyde yatırıma neden olmuştur.	1	31	3,23	1,087	Desteklenmedi t= 0,425	0,674
	2	6	3,00	1,225		
9. Teşvik tedbirlerinden yararlanmak üzere yabancı yatırımların ülkemize ve şehrimize gelmesinin olumlu katkıları olacaktır.	1	31	4,10	1,044	Desteklendi t= 3,437	0,005
	2	5	3,00	0,632		
10. Teşvik Tedbirleri yasasının içeriğindeki yatırım ve istihdam destekleri, yeni yatırımlar ya da yeni girişimler açısından çok yeterlidir.	1	29	3,23	0,971	Desteklenmedi t= -0,988	0,330
	2	6	3,67	1,033		

1= Teşvikten Faydalananlar 2= Teşvikten Faydalanmayanlar

a: Ölçek aralığı- 5: Kesinlikle Katılıyorum,- 1: Kesinlikle Katılmıyorum p<0,10

Gruplar İtibariyle teşvik tedbirleri özelliklerinde hangi ifadeler ne derece katıldıkları Tablo 11'de gösterilmiştir. Teşviklere ilişkin ifadeler (değişkenler) açısından bağımsız iki grup (Teşvikten Yararlananlar-Teşvikten Yararlanmayanlar) arasında farkların olup olmadığının belirlemek amacıyla t testi kullanılmıştır. t testi (dağılımı) özellikle örnek büyüklüğü 30'un altında olduğunda yararlı olan, simetrik yapıda bir çan eğrisi şeklindedir (Altunışık ve diğerleri, 2002: 158). Örnek boyutu büyüdükçe t dağılımı normal dağılıma benzer (Churchill, 1991:792). Tablo 11'de t testi ile ilgili sonuçlar yer almaktadır.

t testinin değerlendirilmesinde öncelikle varyanslarının farklı olup olmadıkları kontrol edilmiş, bunun içinde 'Levene' testi sonuçlarına bakılmıştır. Tablo 11'e göre 1. 4. ve 9., numaralı ifadelerle ilişkin iki grup arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır. Bu değişkenler arasında en belirgin farklılığın

olduğu değişken 7 numaralı ifadedir. Buna göre, “Teşvik tedbirlerinden yararlanmak üzere yabancı yatırımların ülkemize ve şehrimize gelmesinin olumlu katkıları olacaktır.” şeklindeki ifadeye teşvikten faydalananlar katılırken, teşvikten yararlanmayanlar çok fazla fikir beyan etmemektedirler.

Teşviklerin Sektörlere Etkisinin Dağılımını gösteren tablo ise aşağıdadır. Tablo 12’ye göre teşviklerin olumlu olduğunu ifade eden sektörlerin başında Tekstil ve Ambalaj sektörleri gelmekte; bunları sırasıyla, Metal ve Demir Çelik, Maden, İnşaat, Kimya ve Mobilya sektörü izlemektedir. Kimya ve Mobilya sektöründe ise teşvikler olumlu gibi gözükse de değişen bir şeyin olmadığını ifade eden firmaları da görmekteyiz.

Tablo 12: Teşviklerin Sektörlere Etkisinin Dağılımı

Teşviklerin Etkisi	Çok Olumlu		Olumlu		Değişen Bir Şey Yok		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Sektörler								
Metal, Demir-Çelik	1	15	6	85	-	-	7	100
Mobilya	2	33	2	33	2	33	6	100
Tekstil	-	-	2	100	-	-	2	100
Kimya	-	-	2	67	1	33	3	100
Maden	1	33	2	67	-	-	3	100
İnşaat	1	33	2	67	-	-	3	100
Ambalaj	-	-	1	100	-	-	1	100
Gıda	-	-	-	-	2	100	2	100

Teşviklerin Sivas iline katkılarını sektörel bazda incelemek amacıyla çapraz tablo oluşturulmuştur (Tablo 13).

Tablo 13: Sektörler Yönüyle Teşviklerin Sivas’a Etkisinin Dağılımı

Teşviklerin Etkisi	Çok Olumlu		Olumlu		Değişen Bir Şey Yok		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Sektörler								
Metal, Demir-Çelik	2	25	6	75	-	-	8	100
Mobilya	3	50	1	17	2	33	6	100
Tekstil	1	20	4	80	-	-	5	100
Kimya	1	25	2	50	1	25	4	100
Maden	2	67	1	33	-	-	3	100
İnşaat	1	25	3	75	-	-	4	100
Ambalaj	-	-	1	50	1	50	2	100
Gıda	1	50	1	50	-	-	2	100

Tablo 13’e göre Mobilya, Kimya ve Ambalaj sektöründeki az da olsa bazı firmalar, teşviklerin Sivas iline olumlu katkısı varmış gibi görünse de değişen bir şeyin olmadığını ifade etmiştir. Buna karşılık madencilik sektöründeki 2 firma yöneticisi de teşviklerin Sivas ili için çok olumlu olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 14’e göre, uygulanan teşviklerin olumlu olup olmamasıyla, toplam borç miktarı ve nitelikli işgücü arasında ilişki olmadığı (değişkenlerin birbirinden bağımsız olmadıkları) diğer değişkenler (Satışlar, Kârlılık, Üretim

Miktarı, Teknoloji Kullanımı, Personel sayıları) yönüyle de ilişki olduğu söylenebilir. Sonuç itibariyle, bölgesel teşviklerin devam etmesi durumunda KOBİ şeklindeki işletmelerin başta satışlar ve kârlılık olmak üzere birçok işletme faaliyetlerinde olumlu gelişmelerin olacağı beklenmektedir.

Tablo 14: *Ki Kare Testi Sonuçları*

Hipotezler	χ^2	Sd	P	SONUÇ
H ₂ : Teşviklerin olumlu olup olmamasıyla İşletmenin satışları arasında ilişki vardır.	6,472	2	0,039	Kabul
H ₃ : Teşviklerin olumlu olup olmamasıyla İşletmenin Ürün çeşitliliği arasında ilişki vardır.	10,659	2	0,005	Kabul
H ₄ : Teşviklerin olumlu olup olmamasıyla İşletmenin Üretim miktarı arasında ilişki vardır.			0,064*	Kabul
H ₅ : Teşviklerin olumlu olup olmamasıyla İşletmenin Toplam borç miktarı arasında ilişki vardır.	2,383	2	0,304	Red
H ₆ : Teşviklerin olumlu olup olmamasıyla İşletmenin Kârlılığı arasında ilişki vardır.	12,135	2	0,002	Kabul
H ₇ : Teşviklerin olumlu olup olmamasıyla İşletmenin Teknoloji kullanımı arasında ilişki vardır.			0,003*	Kabul
H ₈ : Teşviklerin olumlu olup olmamasıyla İşletmenin Nitelikli işgücü arasında ilişki vardır.	5,072	2	0,079	Kabul
H ₉ : Teşviklerin olumlu olup olmamasıyla İşletmenin Personel sayıları arasında ilişki vardır.			0,030	Kabul

*Fischer Kesin Ki kare Testi

Araştırma bulgularının yanı sıra Sivas Ticaret ve Sanayi Odası'ndan alınan verilerin ışığı altında aşağıdaki tablo da hipotezlerimizi güçlendirecek verileri yansıtmaktadır (Tablo 15).

Tablo 15: *Teşviklerle Beraber Sivas'taki KOBİ'lerin İşletme Faaliyetlerindeki Gelişmeler*

Yıllar	Üretim Yapan Firma Sayısı	Kullanılan Enerji (MWA)	İstihdam Sayısı	Katma Değer Mik. (000. YTL)
31.12.2002	30	2,00	990	64.202.
31.12.2003	34	2,50	1.120	71.354.
06.02.2004*	36	3,00	1.230	74.654.
31.12.2004	47	3,50	1.461	82.729.
31.12.2005	58	6,00	2.601	97.386.
31.12.2006	70	6,50	3.801	147.798.
28.02.2007	70	7,00	3.791	146.446.
31.12.2007	77	7,00	3.999	162.096
31.12.2008	80	8,00	4.219	153.096
31.12.2009	90	11,00	4.514	187.506

* Teşviğin Yürürlüğe girdiği tarih

Kaynak: Sivas Ticaret ve Sanayi Odası Verilerinden derlenmiştir.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, teşviklerin yürürlüğe girdiği 6 Şubat 2004'ten itibaren işletmelerin genel faaliyetlerinde (İstihdam, Kullanılan Enerji ve Katma Değer) artış olduğu görülmektedir. Buradan şöyle bir sonuç çıkarmak mümkündür: Bölgesel teşvikler devam ettiği sürece KOBİ özellikli işletmelerin faaliyetlerinde olumlu bir artış da olacaktır. 2007'de 14 işletmenin daha kurulması, bu 14 işletmede 505 kişinin istidam edilmesi ve 18.242.954 TL üretim hedeflenmektedir. 2007'nin ilk ayları itibariyle Sivas I. OSB'nin durumu tabloda izlenmektedir. Teşvikten önce 1236 olan çalışan sayısı, teşvikten sonra üç katından fazla artmıştır. Çalışan işçi sayısına paralel olarak, Sivas'ta 2004 yılından sonra OSB'de kullanılan enerji miktarının kullanımında da bir artış gerçekleşmiştir. 2004 yılında 26.426.700 (KWH), 2005 yılında 33.160.800(KWH), 2006 yılında ise 48.266.400 (KWH) enerji kullanılmıştır.

Sivas'ta yatırım teşviklerine paralel olarak ihracat ve ithalatta da bir artış görülmektedir. 2004 yılından sonra gerek dış ticaret yapan firma sayısında, gerekse ithalat- ihracat rakamlarında önemli artışlar gerçekleşmiştir. İthalattaki artışlar ihracattan fazla olduğu izlenmektedir. Sanayileşme alanında yeni bir ivme kazanmış olan Sivas ekonomisi, üretim için gerekli üretim faktörlerinden teknolojik alt yapıya ihtiyaç duymaktadır. Teknolojik açıdan dışa bağımlı bir durumda olduğundan, bu süreçte doğal olarak ithalat daha fazla artmaktadır. Ayrıca ihracattaki artışla artan gelirlerin artması da ithalatı artıran başka bir unsur olmaktadır.

Tablo 16: Sivas'ta İhracat ve İthalatın Yıllara Göre Değişimi

Yıllar	İHRACAT		İTHALAT	
	Dolar	Firma Sayısı	Dolar	Firma Sayısı
2000	4.831.114	-	3.760.015	-
2001	5.113.109	28	7.074.612	24
2002	8.349.516	27	5.830.137	14
2003	9.596.090	25	5.559.848	27
2004	12.727.558	32	10.589.791	37
2005	17.411.000	39	49.366.000	49
2006	18.961.608	44	77.293.000	47
2007	35.123.000	48	50.823.000	49
2008	40.489.000	52	35.346.000	52
2009	34.018.000	53	78.678.000	42

Kaynak: Sivas İli Sosyal ve Ekonomik Göstergeleri, 2008, s.29. ve <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayrk&yayinID=1116&icerikID=1225&dil=TR>.

Tablo'da dikkat çeken başka bir unsur, 2009 yılında genel durum değişmesi, ihracatta son yıllardaki artışın yerini azalmaya, ithalattaki azalışın ise artışa bırakmasıdır. Bunun sebebi küresel krizle birlikte yöre ekonomisinin yapısal özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

Sivas uzun yıllar tarım sektörü ağırlıklı bir ekonomik yapıya sahip olduğundan, gelişmenin ve kalkınmanın bir göstergesi olan sanayileşmeyi yeterince sağlayamamıştır. Ancak son dönemlerde uygulanan Teşvik Yasalarıyla sanayileşme yolunda ciddi adımlar atıldığı ve bunun istihdama, dış ticarete ve dolayısıyla ekonomik kalkınmaya olumlu etkilerinin olduğu tablo ve rakamlardan görülmektedir.

XII. Sonuç ve Öneriler

2007 yılı mart ayında Sivas'ta I. OSB'de faaliyet gösteren KOBİ'lere yönelik yapılan bu araştırmada, 38 yönetici ile yüz yüze görüşme yapılmış ve bu görüşmelerde 2004 yılında yürürlüğe giren yatırım teşviklerinin işletmelere ve Sivas iline olan katkıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu araştırma kapsamında teşviklerin işletmelerin hangi faaliyetlerine ne gibi etkisi olduğu belirlenmiş olup, teşvikten yararlanan işletmelerin satış, kârlılık, üretim miktarı, ürün çeşitliliği ve personel sayılarında olumlu anlamda artışların olduğu ortaya çıkmıştır. Buna ilişkin yapılan Ki-Kare testi sonuçları bunu doğrulamaktadır (Tablo 14).

Araştırmaya katılan yöneticiler, teşviklerin devam etmesi ve KOBİ'lere yönelik olarak kapsamının geliştirilmesi durumunda başta ihracat olmak üzere, markalaşma ve iç pazarda büyümenin gerçekleşeceğini ifade etmişlerdir. Son yıllarda iç pazardaki daralma KOBİ'leri finansal açıdan sıkıntıya sokmaya başlamasına rağmen, yürürlükteki teşviklerin katkısıyla KOBİ'ler nispeten rahatlatılmıştır. Teşviklerle mali açıdan biraz rahatlayan KOBİ'lerin ihracat yetenek ve kapasitelerinin de giderek artacağını söyleyebiliriz. Aynı durum markalaşma içinde geçerlidir. Bu gelişmeler ise kalkınmanın sağlanabilmesinde baş aktörlerdir.

Aldıkları teşvikleri daha çok üretim bölümünde kullanan işletme yöneticileri, genel anlamda teşviklerin işletmelerine olumlu katkıda bulduklarını belirtmişlerdir (%74). Teşviklerin Sivas'a katkılarının olumlu olduğunu beyan edenlerin oranı da oldukça büyük bir orana sahiptir (%90).

Teşvik konusunda yeterli bilgilendirmenin olmadığını söyleyen firma yöneticileri, bilgilendirme ve gerekli yönlendirme sayesinde teşviklerin daha olumlu katkı sağlayacağını belirtmiştir. Dolayısıyla yeterli bilgilendirme olmuş olsaydı, teşvikten yararlanan firma sayısının da artacağı söylenebilir.

Yatırım teşviklere rağmen sıkıntı çekilen konu başlıkları da şu şekilde gerçekleşmiştir.

- Kalifiye eleman bulamama
- Teşvik mevzuatının yavaş işlemesi (Bürokrasi)
- Teşvik kapsamının genişletilmemesi (Ör. İstihdam konusunda kapsamın geniş tutulması)
- Teşvik kapsamındaki enerji desteği ile ilgili ödemelerin geç yapılması

Tüm bu olumsuzluklara rağmen 2004 yılında çıkartılan yatırım teşviklerinin Sivas'a ve özellikle de Sivas'taki KOBİ'lere olumlu yansıdığını söylemek mümkündür. Gerek yaptığımız bu araştırmada gerekse de Sivas Ticaret ve Sanayi Odası'ndan aldığımız bilgiler (Bkz. Tablo 15 ve Tablo 16) bunu kanıtlamaktadır.

Aynı şekilde Sivas Ticaret ve Sanayi Odası'ndan aldığımız verilerin ışığı altında teşvik sonrası Sivas'ta gerçekleşen ihracat rakamları da geleceğe ilişkin ümit vermektedir (Tablo 16). Dolayısıyla, teşvikler sadece Sivas yöre ekonomisine değil aynı zamanda ülke ekonomisine de büyük katkılar sağlayacaktır. Bölgesel kalkınmanın sağlanmasında teşviklerin katkısı oldukça önemlidir. Kalkınmanın bir göstergesi olan hizmetler sektörünün büyümesi içinde teşviklerin kapsamının bu yönde geliştirilerek uygulanması önemlidir. Hatta teşviklerin süresinin en az 3 yıl daha uzatılması uygun olacaktır. Böylesi teşvik rüzgârını arkasına alan KOBİ'lerin satış ve büyüme hızlarını yavaşlatmamak gerekir.

Sivas'ta yatırım teşviklerine paralel olarak ihracat ve ithalatta da bir artış görülmüştür. 2004 yılından itibaren gerek dış ticaret yapan firma sayısında, gerekse ithalat- ihracat rakamlarında önemli artışlar gerçekleşmiştir.

Sonuç olarak, değişik zamanlarda çıkarılan teşvikler özellikle KOBİ'ler için oldukça faydalı olmuştur. Bilhassa bölgesel kalkınmaya ilişkin teşvikler başta ilgili bölge olmak üzere ülke ekonomisine olumlu katkılar sağlamıştır. Bu nedenle özellikle kalkınma (gelişme) aşamasında olan illere teşviklerin devam etmesi gerekmektedir. Böylelikle Türkiye'de yeni yeni Anadolu kaplanları ortaya çıkacaktır.

Bundan sonraki çalışmalarda teşvikten yararlanan diğer iller karşılaştırmalı bir şekilde incelenebilir. Hatta teşviklerin işletmelere ve bölgelere katkılarını belirlemek amacıyla bölgeler arası karşılaştırmalar yapılabilir. Buna ilaveten teşviklerin sektörel bazdaki etkileri ölçülebilir.

Kaynaklar

- Altunışık, R; (2002), Recai Coşkun, Engin Yıldırım, Serkan Bayraktaroğlu. Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, Geliştirilmiş 2. Baskı, Sakarya Kitabevi: Sakarya.
- Ayele, Seife, "The Industry And Location Impacts Of Investment Incentives On Sme's Start-Up In Ethiopia", Journal Of International Development 18, 1-13 (2006)
- Bartık, T. J. (1992), "The Effect Of State And Local Taxes On Economic Development: A Review Of Recent Research, Economic Development Quarterly, 6, Feb.
- Bondonio, D. And Robert T. Greenbaum; (2007) "Do Local Tax Incentives Affect Economic Growth? What Mean Impacts Miss In The Analysis Of Enterprise Zone Policies", Regional Science And Urban Economics, 37.

- Churchill, G. A.; (1991), *Marketing Research: Methodological Foundations*, Fifth Ed. Dryden Pres Int Ed..
- Çiloğlu, İ., (1997), Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi, *Hazine Dergisi*, Sayı:8, Ekim.
- Çiloğlu, İ., (2000), “Teşvik Politikasının Yönlendirme Gücü”, *Hazine Dergisi*, Sayı:13, Ocak.
- Deloitte & Touche, “Investment Incentives In Poland” 2009, Pp:119-123.
- Dicken P. And Ticknell A. (1992), “Competitors Or Collaborators? The Structure Of Inward Investment Promotion In Northern England” *Regional Studies* 26, P.99- 114
- Dilik Bedri Ve M. Duran, (1998) “Türkiye’de Uygulanan Kobi Teşvik Politikası Ve Uygulama Sonuçlarının Değerlendirilmesi” *Hazine Dergisi*, Sayı:10, Ss. 59-79.
- Dinler, Z.; (1998), *Bölgesel İktisat*, 5. Basım, Ekin Kitapevi, Bursa.
- Dpt; (1999), *İller Ve Bölgeler İtibariyle Çeşitli Göstergeler*, Ankara.
- Dpt; (2000), *Uzun Vadeli Strateji Ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*, Ankara.
- Dpt, (2003), *İllerin Ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Yayın No: Dpt 2671, Ankara.
- Duran, M.; (1997), “Kalkınma Stratejileri Ve Teşvik Politikalarının Belirlenmesi”, *Hazine Dergisi*, Sayı:5, Ocak 1997.
- Duran, M.; (2003), *Teşvik Politikaları Ve Doğrudan Sermaye Yatırımları*, Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomi Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Duran, M. Sungur (1998) *Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968-1998)*, Hazine Müsteşarlığı, Araştırma Ve İnceleme Dizisi, Ankara.
- Goss, E. P. And Joseph M. Pihillps, (2001), “The Impact Of Tax Incentives: Do Initial Economic Conditions Matter?” *Growth And Change*, Vol:32, Spring.
- Kruger, A. (1974) “The Political Economy Of The Rent-Seeking Society”, *American Economic Review*, Vol:64, No:3.
- Mawson, J., (2000) “Policy Review Section” *Regional Studies*, Vol. 34.3, Pp. 291- 307.
- Öğüt, M. U. Ve R. F. Barbaros, (2003) *Regional Development Inequalities In Turkey: An Assesment On The Distribution Of Investment Incentives*, Odtü Ekonomi Kongresi-VII, 2003.
- Ören, K.; (2003), “Avrupa Birliği Ve Türkiye’nin Kobi’lere Sağladığı Devlet Teşvikleri Ve Kullanım Alanlarının Karşılaştırılması Nevşehir İli’nde Bir Uygulama”, *C.Ü. İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 4, Sayı:2.
- Schalk, Hans Jdachim, Gerhard Untiedt, “Regional Investment Incentives In Germany: Impacts On Factor And Growth”, *The Annals Of Regional Science*, V. 34: 2000. pp: 173-195.

- Serdengeçti, T.; (2000) “Teşviklerin Genel Bir Değerlendirmesi”, Ekonomik Gelişme, Teşvikler Ve Sivas, (Ed: Erdiñç Telatar), Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara.
- Şirokÿ, Jan, Ekonomist, 3-4 2002:6.
- Sivas Valiliđi; (2008), Sivas İli Sosyal Ve Ekonomik Göstergeler. Sivas Ticaret Ve Sanayi Odası Verileri, 2006.
- Turnovskÿ, Martin, “Investment Incentives İn The Czech Republic Have Also Attracted Glassmaking Companies” Ekonomist, 3/2005, P.11.
- Verdugo, Arturo Ramirez, “Regional Incentives For Investment In Mexico: The Accelerated Depreciation Reforms”, 99th. Annual Conference On Taxation 2006, Pp: 282-286.
- Welsh Affairs Committee (1989), Inward Investment Intowales And İts Interaction With Regional And Eec Policies, Vol. 1. Hmso, London.
- World Trade, Israel To Offer More Investment Incenvities, 2001,16.

İnternet Adresleri

- <http://www.Hazine.Gov.Tr> Erişim Tarihi 28/11/2008.
- <http://www.Dtm.Gov.Tr/Dtmweb/Index.Cfm?Action=Detayrk&Yayinid=1116&İcerikid=1225&Dil=Tr> Erişim Tarihi 12/01/2010.
- <http://www.Sivastso.Org.Tr> Erişim Tarihi 11/01/2010.

Sonnotlar:

ⁱ 5084 Sayılı Yatırımların ve İstihdamın Teşviki Hakkındaki Yasa'nın 3,4 ve 6. Maddeleri ile getirilen gelir vergisi stopajı teşviki, sigorta primi işveren hissesi teşviki ve enerji desteği uygulamaları 01/04/2005 tarihinden önce faaliyete geçmiş firmalar için 31/12/2008 tarihinde sona ermişti. Ancak tedbir paketleri çerçevesinde yapılan yasal düzenlemeler ile birlikte yasanın 3,4 ve 6. maddelerinde düzenlenen gelir vergisi stopajı teşviki, sigorta primi işveren hissesi teşviki ve enerji desteği uygulamaları aynı şartlar ve usullerle 31/12/2009 tarihine kadar uzatılmıştır. Bunun yanı sıra, aynı yasanın 7. maddesinin (h) bendinde yapılan değişlikle birlikte 3,4 ve 6. maddelerdeki sürelerle bakılmaksızın,
-31/12/2004 tarihine kadar faaliyete geçmiş olan firmalar 31/12/2009 tarihine kadar,
-01/01/2005 ile 31/12/2007 tarihine kadar faaliyete geçmiş olan firmalar beş yıl süre ile,
-31/12/2008 tarihine kadar tamamlanan yatırımlar için dört yıl süreyle,
-31/12/2009 tarihine kadar tamamlanan yatırımlar için üç yıl süreyle teşvikler uygulanacaktır.

* Teşvik Kapsamındaki İller: Sivas, Kırşehir, Osmaniye, Adıyaman, Sinop, Düzce, Kars, Giresun, Çankırı, Van, Amasya, Siirt, Iğdır, Ardahan, Erzurum, Hakkari, Tokat, Bartın, Bingöl, Diyarbakır, Bayburt, Bitlis, Afyonkarahisar, Şanlıurfa, Uşak, Gümüşhane, Yozgat, Malatya, Ordu, Ağrı, Şırnak, Batman, Mardin, Muş, Erzincan, Aksaray.